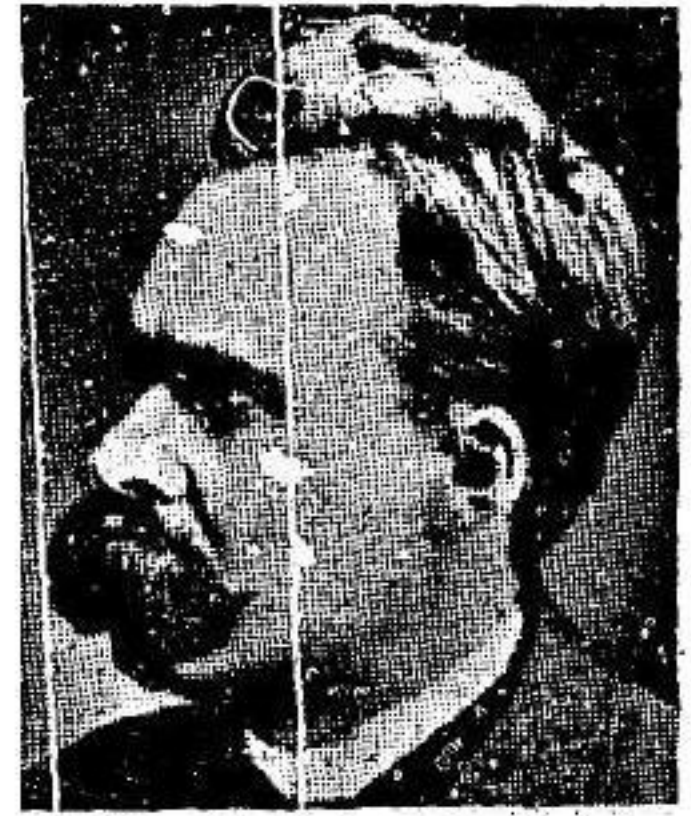


יומן ספרותי / נאת דוד לאור

"זרתוטרא" עבויי חדש

התוותי, הרושם שבטרם קריאה; גובל — סליחה על גילויי-הלב: — ב ה ל מ ממש. זהו, זרתוטרא" עברי — בלי ניקוד! רושם זה מתברר עוד תוך עיון וקריאה והופך להיש של אכזבה גדולה, משום שהערכויה הגראסית-סכנית, לכאורה, של חוסר ניקוד, פירושה גם חוסר כל רוח של פיוט שבחרגום מילולי ומדויק זה, חוסר כל רוח ארכאית-מיקראית שכה הקסיט בה מתרגמו הראשון על, "זרתוטרא" לעברית — דוד פרישמן, גדול אמני הסגנון התנכי בספרות העברית, בציור של ביאליק ("מגילת האש"), מגילת ערפה" ושאר האגדות כעולם המיקרא).



דוד פרישמן

אכן, "זרתוטרא" של ניטשה (אצל פרישמן: "זרתוטרא") — זו אגדה שרות של שירה צרופה שירה עליה, שירה בפרוזה — פה יש גם בחרוזים — שירה שמקורותיה בספרות-הספרים שלנו ואשר רבים ובין משוררי העולם הושפעו ממנה וכתבו בהשראתה. טול מנורזה שיריה זו את אופיה הקדום, את ה"גויסח" המיקראית-הנבואי יולה, ומיד היא מקפחת את מרכיב חינוך מילית יפיה וקסמה, יחד עם המיקצב הניחוד שלה.

דוד פרישמן, אשר בודאי לא חדר לעמקי הפילוסופיה האכסיסטנציאליסטית של ניטשה, פילוסופית והחיים והמוסר שלו, אך נלהב מגישתו הסופר וכתב שירה-הילה ממש ו"ספרו האוטוביוגרפי של הפילוסוף הגדול — "אקצה הומו", זנתפרסם רק לאחר מותו של מחברו (וגב, ביטוי לאטיני זה, "אקצה הומו", שמקורו בקריאת ה"תפעלות" של פונטיס פילאטוס למראה כוח סבלו של ישר וזנצורי המוכה בשוטים, על פי ה"בשורה" של יוחנן יס"ה, אשר פראנץ זאוסר, ממרגם האונגליון לעברית, תרגמו — הנה האדם", תרגום פרישמן בטעות — אותו האיש (1); אצל אלדד: "מנה האיש"), — פרישמן, הבין באינטואיציה שלו, של משורר בחסד עליון, את האופי הפיוטי של

ד"ר ישראל אלדד, סופר, פרובליציסטן שנון ותלמיד-חכם, איש המתותרת הלוחמה לשעבר, ממשיך בהתמדה במיפעל-היחוד שלו, שמעטים כמותו בקווי-ספר — הוא מגיש לנו בדייקנות למופת-סידרת תרגומים של כתבי פרידריך ניטשה, מגדולי הפילוסופים של המחצית השנייה של המאה הקודמת — תרגומים שייחודם בכך, שעד כה, כולם הם פרי עמלו של אותו מתרגם שקדן, ד"ר אלדד, והו, עד כמה שידוע לי, מקרה יוצא דופן גם אצל אומות העולם, כי בדרך כלל נהוג, שמתרגמים שונים נוטלים על עצמם לתרגם את ניטשה, — איש איש את היצירה הקרובה ללבו, ומי שמתרגם, למשל את "הולדת הטרגדיה" או את "המדע העליון" — או לפי שמו האיטלקי של המקור הגרמני, "לה גאייה סציינצה" — אינו מתרגם גם את "מעבר לטוב ורע" (אצל אלדד: "מעבר לטוב ולרוע") ואת "כה אמר זרתוטרא", ו"ר אלדד החליט להתמודד, כנראה, עם כל יצירתו הפילוסופית של ניטשה, על כל חלקיה וסיגנונותיה — למן ה"טרגדיה" ועד ל"זרתוטרא" ול"רצון לעוצמה". תבוא עליו, הברכה וההצלחה במיפעלו זה.

והי משומה כבירה בהיקפה, המעוררת כשלעצמה, יראת-כבוד, כאשר תחליט כראשית המאה שלנו המזל היהודי-פולני הנודע יעקב מורטקוביץ' להוציא בתרגום פולני את כל כתבי ניטשה, הוא גיוס למיפעלו זה צוות של מתרגמים מבין טובי הסופרים והמשוררים הפולניים, כה אמר זרתוטרא: נפל בחלקו של אחד מגדולי אמני הפרוזה הפולנית וואצלאב ברגט (בי"ת ורי"ש סגולוח), אשר תרגמו הפיוטי, במיגוון פולני-ביבלי, הפך ליצירת-מופת של הספרות הפולנית של המאה, אגב, נוצרה מעין מסורת של סיגנון ביבלי זה גם בספרות פולית, כך כתב למשל, גם אדם מיצקביץ', גדול משוררי פולין של המאה התשע-עשרה, את "ספרי העם הפולני והגולה הפולנית", ובאותו גוסח ביבלי כתב גם משורר פולני גדול אחר, בן-דורו של מיצקביץ' — יוליוס סלובאצקי, את הסואימה האליגורית שלו בפרוזה על הגולים הפולניים בסיביר, "אנהילי", שתי היצירות תורגמו, אגב, לעברית, — ואחת עוד בזמנו של מיצקביץ', השניה בימינו אלה, ודומה, שרק בתרגומן העברי-המיקראי — האחד פרי עטו של הרב האיטלקי ר' יחיאל עוכראלי, השני מעשה ידיו של דניאל לייבל, — באו שתי היצירות על תיקונן.

מונח איננו לפנינו עתה, "זרתוטרא" בתרגומו העברי של הד"ר אלדד, שיצא ככל תרגומי ניטשה כהוצאת שוקן — והרושם הראשון, האופטי,

"זרתוטרא", גם את אופיו הקמאי, — אם כי המלאכותי — ושיווה לתרגומו בהתאם לכך צביון תנכי מובהק, נמליץ כלשהו, אך אדאקוואטי, מתאים בהחלט ליצירה בלתי רגילה זו. מכאן — כל יוסי: האמנותי של תרגום פרישמני זה, גם אם אין הוא מחיימר להיות תרגום פילולוגי, "יבש" ומדויק, אך למי דרוש תרגום, "מדויק" של יצירה פיוטית? הן אמרו כבר קדמונים — והיתה להם הבנה עמוקה בנושא — המתרגם פסוק כצורתו הרי זה בודאי, כמובן, — כאשר, "תהגם", קלמן שולמן, הסופר מימי ההשכלה, את "מיסתרי פאריס" של הסופר הצרפתי איג'ן סי, בן המאה התשע-עשרה, ואנשי העולם התחתון, ה"אפאשים" של פאריס, מדברים אצל שולמן בלשונם של הנביא ישעיהו ושל עמוס — כי רק בשפת המיקרא מותר היה לכתוב ולתרגם בחקופת השכלה, — היה כזה לא רק משום חילול לשון-הקודש המיקראית, אלא זה, פשוט — מעורה צחוק, אך כאשר הפילוסוף-המשורר, ניטשה, שם את הגיגיו, את רחשי-לבו, את סיוטיו הרודפים אחריו, בפני נביא קדמון — זרתוטרא או זרתוטרא הפרסי, שתי כנראה במאה התמישית או השישית לפני הספירה ונחשב עד היום לקדוש בקרב מאמיניו (מיחסים לו, בין השאר, את חיבור החלק הקדום ביותר של הימגוני, ה"אסנוסטה"), — מה הוא הסיגנון והנוסח הטוב ביותר כדי להלכיש בלבוש עברי את דבריו של אותו נביא, כביכול, ש"אימץ" לו ניטשה ליצירתו, — אם לא אותו סיגנון מיקראי של נביאי ישראל? כאן מתבקשת כמנ מאליה הלשון המיקראית, וכאן גם כוחו וגדולתו של תרגום פרישמן — גם מניטשה, גם מראבינדראנאת טאגורה — גם הוא משורר-נביא מולח — גם מבירון ("סין") והאחרים.

★ ★ ★

אין לומר, שהג'ר ישראל אלדד, השולט שיטה מוחלטת על כל מכמני השפה העברית, הקדומה והחדשה, על כל רבדיה — לא הבין את הבעיה, הוא הבין אותה יפה, אלא שפתר אותה בצורה הלא-נכונה, לפי עניות דעתי, וכה אמר אלדד בדברי ההקדמה הקצרים שלו לתרגום: "זרתוטרא" הוא נביא ולשון הנבואה ממש מתבקשת; אף-על-פי שאין זה נוגע לספר כולו (האמנם? — ד.ל.), שנית, — והוא צד אובייקטיבי — מאז נתחדש העברית הרבה במינות העברי וגם במלים הפשוטות ביותר, שבימי פרישמן טרם נודעו והמליצה המיקראית הנבואה במקומה מהפלת את המשמעות ולצדדים אף דחיקת-לשון הריק-זמכאן תצטרך (התרגום אלדד — ד.ל.) בתרגום חדש...

יתכן שאמנם יש צורך בתרגום חדש כזה, אך מי אמר, שאין זה צריך להיות תרגום בנוסח מיקראי ובלשון הנבואה, המתבקשת ממש, גם אליבא דאלדד? אשר לטענה כי, "נתחדש" הרבה מאז פרישמן במינות העברי, — זה כמובן נכון, אך הן על טילים ומטוסי-טילון ולוויינים, ושאר הישגי הטכניקה החדשה, לא מדובר, כמדומני ב, כה אמר זרתוטרא, "ובעניני מוסר ותרבות, בעניני העולם הזה והעולם הבא, והמלחמה והגבורה, והנשים ואפילו פרשת, האדם העליון" (אלדד מעדיף לתרגם, "עלאדם"), — "כשרה" בהחלט הלשון המיקראית לבטא את כל הניואנסים של המחשבה הניטשהאנית, גם אם היא עצמה מעורפלת ומטושטשת לפעמים, וכי ספר איוב אינו, "מעורפל" וקשה להבנה בפרקים הפילוסופיים שלו? דומה, ש"המינות העברית" נתחדש גם מאז נכתב סופר קהלת או שיר-השירים — בכוונה הנני בוחר בשתי מגילות בעלות אופי חילוני — ומי יעלה על הדעת שצריך, "לתרגם" לעברית חדשה — ובלי ניקוד! — גם את קהלת וגם את שיר השירים. איך-שהוא מובן לנו גם הטקס ה" מודרני-פסימי של קהלת, המקדים באלפי שגים את שופנהאור ואת ניטשה עצמו, וגם את כל הספרות האכסיסטנציאליסטית, לרבות קירקגור, סארטר, היידגר קאמי ושאר נביאי הזרם האכסיסטנציאליסטי, — ומובן לנו פחות או יותר גם הטקסט האירוטי של שיר השירים — זו שירת-האהבה הנשגבה ביותר בספרות העולם, ומי ילך ויכתוב מחדש את, "מגילת האש", משום שמאז נכתבה יצירה-ביאליקאית זו, לפני קרוב לשבעים שנה, "נתחדש הרבה" במינות העברי, והן באותו פרק זמן לערך שנכתבה בו, "מגילת האש", תירגם פרישמן את, "זרתוטרא"!

ומשהו בענין הניקוד, אין זו מין קפריזה אישית מצדי, כלום צריך עוד להסביר כי בטקסטים פיוטיים הניקוד הוא הכרחי ממש? הנה למשל, קטע מתוך, "זרתוטרא" בנוסח אלדד: (סוף בעמוד 31)